

ინფლაციის მიზეზები, ზეგავლენა, სახეები და გაღრმავების ეტაპები პოსტკომუნისტურ საქართველოში - 1990-იანი წლების დასაწყისში

დემნა კვარაცხელია, ასოცირებული პროფესორი

რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია საქართველოში, 1990-იანი წლების დასაწყისში, ფასების მკვეთრი ზრდის ძირითადი მიზეზები.

დასაბუთებულია, რომ დამოუკიდებელ საქართველოში ერთდროულად გამოვლინდა, როგორც მოთხოვნის ინფლაცია, აგრეთვე დანახარჯების ინფლაცია. ინფლაციის გაღრმავებაში განსაკუთრებული როლი შეასრულა უცხოეთიდან იმპორტირებული ინფლაციამ, რომელიც მისი გამომწვევი მიზეზებისაგან დამოკიდებულებით, ხან მოთხოვნის ინფლაციის სახეს ღებულობდა, ხან კი დანახარჯების ინფლაციისას.

მოთხოვნის ინფლაცია ჩვენთან ძირითადად გამომწვეული იყო ფულის ჭარბი ემისიით.

ერთობლივი მიწოდების შემცირებით განპირობებული ინფლაცია საქართველოში გამოიწვია: არსებული სამეურნეო კავშირების მოშლით გამოწვეულმა ერთობლივი მიწოდების შემცირებამ, დასაქმებულთა შრომის მწარმოებლურობის შემცირებამ, კრიმინოგენური სიტუაციის გაუარესებით გაპირობებულმა ერთობლივი მიწოდების შემცირებამ და ა. შ.

დანახარჯების ინფლაციის წარმოქმნაში და განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა სათბობ-ენერგეტიკული რესურსებისა და სხვა ნედლეულის იმპორტის გაძვირებამ, რაც გამომწვეული იყო მათ მწარმოებელ ქვეყნებში (ძირითადად ყოფილ სსრკ რესპუბლიკებში) ფასების ლიბერალიზაციით.

ამგვარად, ინფლაცია საქართველოში გამომწვეული იყო მიზეზების მთელი რიგით. ამასთან, მისი გამკაცრება და ჰიპერინფლაციაში გადაზრდა ძირითადად გაპირობებული იყო ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფინანსებლად და შეღავათიანი კრედიტების გასაცემად განხორციელებული ფულის ჭარბი, უკონტროლო ემისიით და ინფლაციური მოლოდინით განპირობებული ფულის მიმოქცევის სიჩქარის გადიდებით.

საკვანძო სიტყვები: ინფლაცია, მოთხოვნის ინფლაცია, დანახარჯების ინფლაცია, ჰიპერინფლაცია, ინფლაციური მოლოდინი, ფულზე მოთხოვნა, ფულის მიწოდება, ფულის ემისია, ბიუჯეტის დეფიციტი.

Inflation causes, rates, types and aggravation stages in post-communist Georgia in early 1990-ies

Summary

The article offers analysis of the key reasons of dramatic growth of prices in early 1990-ies in Georgia.

It is argued that in independent Georgia, both, the demand inflation and costs' inflation occurred simultaneously. Inflation imported from abroad has played particular role in aggravation of inflation, which, depending on its causes, sometimes was in a form of demand inflation and sometimes – the costs' inflation.

Demand inflation in our country was mostly caused by excessive currency emission.

Inflation from reduction of aggregate supply was caused in Georgia: supply reduction caused by destruction of the existing economic links, reduction of labor productivity of the employed, reduction of aggregate supply caused by worsening of criminal situation etc.

Prices liberalization in countries (mostly the republics of former USSR) producing of the fuel and energy resources and other raw materials caused increase of their import prices that has resulted in creation and development of the costs inflation

Thus, inflation in Georgia was conditioned by the entire set of causes. In addition, their aggravation led to hyperinflation was basically caused by excessive, uncontrolled currency emissions for financing of the budget deficiency and granting of the favorable credits, as well as increasing of the money circulation conditioned by inflation expectations.

* * * * *

პოსტკომუნისტურ საქართველოში, 1990-იანი წლების დასაწყისში, მთელი რიგი სუბიექტური და ობიექტური ფაქტორების გავლენით, განსაკუთრებული სიმწვავეთ გამოვლინდა ყოფილი საბჭოთა კავშირის ეკონომიკისათვის 80-იანი წლების მეორე ნახევარში დამახასიათებელი უარყოფითი მოვლენები. პროდუქციის წარმოების რეალური მოცულობის შემცირებასთან ერთად განსაკუთრებული საშიში ხასიათი შეიძინა ინფლაციამ. 80-იანი წლების დასაწყისიდან ცენტრალიზებული გეგმური ეკონომიკის შინაგანმა წინააღმდეგობებმა განაპირობეს ეკონომიკური სტაგნაცია და ეკონომიკური ზრდის ტემპის შენელება. მიუხედავად ამისა, ადგილი ჰქონდა მთავრობის დანახარჯების გადიდებას, რამაც განაპირობა

ბიუჯეტის დეფიციტის წარმოშობა და მისი ფულის ემისიის გზით დაფინანსება. ფიქსირებული ფასების არსებობის პირობებში ფულის ქარბმა ემისიამ გამოიწვია ინფლაციის ჩახშობა.

საქართველოს მიერ დამოუკიდებლობის მოპოვების შემდეგ, ფასების ლიბერალიზაციამ განაპირობა ჩახშობილი ინფლაციის გადაყვანა ღიაში. ამავე დროს პოლიტიკური და კრიმინოგენური ვითარების გამწვავებამ, ტრადიციული სამეურნეო კავშირების რღვევამ, ეკონომიკურმა ბლოკადამ, სტრუქტურული რეფორმების პროცესებმა და საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის სხვა ობიექტურმა და სუბიექტურმა სიძნელებებმა განაპირობა ეკონომიკური დაცემის გაღრმავება და საგადასახადო დისციპლინის მოშლა [1, გვ. 13]. მთლიანი შიდა პროდუქტის მოცულობა 1990 წლიდან 1994 წლამდე დაახლოებით 4—ჯერ შემცირდა (2, ცხრ.: A1), რამაც გამოიწვია სახელმწიფოს შემოსავლების კატასტროფული შემცირება. მშპ—ში სახელმწიფო შემოსავლების წილი, 1991 წლის 30%—დან, 1992 წელს 10,2%—მდე დაეცა. ამ პირობებში მთავრობის დანახარჯების გადიდება (ძირითადად მემკვიდრეობით მიღებული სოციალური გარანტიების უზრუნველსაყოფად) გამოიწვია ბიუჯეტის დეფიციტის მკვეთრი ამაღლება, მან 1993—წელს თავის მაქსიმალურ მნიშვნელობას მიაღწია და შეადგინა 73%, 1991 წლის 6,1%—ის სანინალმდეგოდ [3, ცხ. A9]. საბიუჯეტო დეფიციტის ემისიური კრედიტებით დაფარვამ და შეღავათიანი კრედიტების შეუზღუდავი მოცულობით გაცემის პრაქტიკის ფართოდ გავრცელებამ, კიდევ უფრო გააძლიერა ფულის გაუფასურების ყოფილი საბჭოთა კავშირიდან მემკვიდრეობით მიღებული პროცესი და ინფლაცია კიდევ უფრო გააღრმავა. 1993 წლის მეორე ნახევრიდან იგი ჰიპერინფლაციაში გადაიზარდა.

საქართველოს ეროვნული მეურნეობა უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა რუსეთის მხრიდან განხორციელებული ეკონომიკური ბლოკადის შედეგად, რომლის ერთ—ერთი შემადგენელი ნაწილი იყო ანგარიშსწორების ბლოკირება, ანუ რუსეთის ცენტრალური ბანკიდან რუსული რუბლის საბანკო ნიშნების მონოდების შეწყვეტა და ყოფილ საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკების საკორესპონდენტო ანგარიშებზე ოვერდრაფტების გახსნისა და გაზრდის შესაძლებლობების მოსპობა. ამის გამო ქვეყანაში შეიქმნა ნალდი ფულის დეფიციტი, რომლის აღმოსაფხვრელად საქართველოს მთავრობამ, მზარდი ინფლაციური პროცესების პირობებში, 1993 წლის 5 აპრილს მიმოქცევაში შემოიღო ეროვნული ბანკის კუპონები [1, გვ. 39]. ყველა სამანეთო ანგარიში ავტომატურად გადაყვანილ იქნა საკუპონე ანგარიშებზე. მიუხედავად იმისა, რომ 1993 წლის აგვისტოში მთავრობის დადგენილებით, კუპონი ერთადერთ საგადასახდელო საშუალებად გამოცხადდა, მან მაინც ვერ შეძლო გამხდარიყო ნამდვილი ფული, აღნიშნული დადგენილების ცხოვრებაში განუხორციელებლობის გამო. კუპონის გამოყენება შეიზღუდა მხოლოდ მთავრობის მიერ კონტროლირებადი გარიგებებით, ხოლო საბაზ-

რო გარიგებები ხორციელდებოდა რუსული რუბლისა და აშშ—ის დოლარის მეშვეობით.

კუპონის მსყიდველობითი უნარიანობა აგრეთვე მიშენელოვნად შეამცირა იმ დამატებითმა ემისიებმა, რომლებიც მისი შემოღებისთანავე განხორციელდა. საქართველოს მთავრობა, საგადასახადო ბაზის ნგრევისა და კუპონის გაუფასურების კვალდაკვალ, სულ უფრო მეტი მოცულობის თანხების ემისიას ახდენდა თავისი ფინანსური ვალდებულებების შესრულებისათვის აუცილებელი განსაზღვრული მსყიდველობითი უნარის თანხის მისაღებად, რამაც უმოკლეს პერიოდში ინფლაციის გამკაცრება გამოიწვია. კერძოდ, 1993 წლის სექტემბრიდან 1994 წლის ოქტომბრამდე ინფლაციის ტემპი თვეში საშუალოდ 50%—ს აჭარბებდა, რამაც უკიდურესად დამანგრეველი ზემოქმედება მოახდინა ქვეყნის ეკონომიკაზე.

„კუპონის ერაში“ ეროვნული ბანკის მხრიდან ფულადი მასის მინოდების გაკონტროლებას ხელს უშლიდა უცხოური ვალუტების თავისუფალი მიმოქცევა, კომერციული ბანკების საქმიანობისადმი სუსტი კონტროლი, შემოსავლების შემცირების პირობებში მთავრობის დანახარჯების გადიდება, შეღავათიანი, იაფი კრედიტების ეკონომიკის რეალურ სექტორზე ზემოქმედების შესახებ მცდარი წარმოდგენა, რომლის თანახმადაც იაფი ფული, მიუხედავად ეკონომიკაში არსებული განუკითხაობისა და ანარქიისა, თითქოსდა ხელს შეუწყობდა ინვესტიციური საქმიანობის წახალისებას. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში არ ითვალისწინებდნენ იმ ფაქტს, რომ საბაზრო ეკონომიკის ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი საკანონმდებლო ბაზისა და ინფრასტრუქტურის არარსებობისას, აგრეთვე პროდუქციის წარმოების რეალური მოცულობის მკვეთრი დაცემის, ინფლაციის გაღრმავებისა და ანგარიშსწორების სისტემის მოუნესრიგებლობის პირობებში, შეღავათიანი, იაფი კრედიტების გაცემა კიდევ უფრო გააღრმავებდა ეკონომიკურ კრიზისს და გამოიწვევდა ინფლაციის გაძლიერებას.

უცხოური კონვერტირებადი ვალუტების თანასწორუფლებიანი მიმოქცევის პირობებში კუპონის კატასტროფულმა გაუფასურებამ, მისი მიმოქცევის სფერო შეზღუდა, რის გამოც მისი წილი გარიგებათა საერთო მოცულობაში მინიმუმამდე დაეცა, რაც თავის მხრივ ხელს უწყობდა კუპონში გამოხატულ რეალურ ფულად ნარჩენზე მოთხოვნის შემცირებას და მის შემდგომ გაუფასურებას. აღინიშნებოდა კუპონების სახით არსებული ფულის რეალური მოცულობის კატასტროფული ვარდნა. 1993 წლის ზაფხულში განხორციელებულმა კუპონის დიდი მოცულობით ემისიამ გამოიწვია M2 ფულის (ბანკებს გარეთ მიმოქცევაში არსებული კუპონებისა და ბანკებში საკუპონე ანგარიშებზე არსებული თანხების) დოლარებში გამოხატული ღირებულების დროებითი ზრდა: თუკი 1992 წლის დეკემბერში მიმოქცევაში მყოფი 71,6 მილიარდი რუსული რუბლის დოლარებში გამოხატული ღირებულება შეადგენდა 173 მილიონ დოლარს, 1993 წლის ივლისში კი მიმოქცევაში მყოფი

347,2 მილიარდი კუპონის დოლარებში გამოხატული ღირებულება შეადგენდა 352 მილიონ დოლარს; მაგრამ კუპონის უკონტროლო ემისიამ 1993 წლის დეკემბერში უკვე „გამოკვება“ ინფლაცია, რამაც რეალურ ფულზე მოთხოვნის შემცირება და ფულის მიმოქცევის სიჩქარის შემდგომი გადიდება გამოიწვია: M2 ფულის დოლარებში გამოხატული ღირებულება 1993 წლის დეკემბერში დაეცა 18 მილიონ აშშ-ის დოლარამდე (იხ. ცხ.: 1). მიმოქცევაში მყოფი ფულის რეალური ღირებულების ამგვარი მკვეთრი დაცემა გაპირობებულია სამეურნეო გარიგებათა საერთო მოცულობაში კუპონის მეშვეობით განხორციელებულ გარიგებათა წილის მკვეთრი შემცირებით [4, გვ. 9].

M₂ ფულის ნომინალური და რეალური მნიშვნელობები 1991-95 წლებში. ცხრ.: 1.

თვე	ნომინალური M ₂ (მილარდ. მანეთი, ან კუპონი)	M ₂ (აშშ\$)	M ₂ (აშშ\$) ერთ სულ მოსახლეზე
1991 წელი, დეკემბერი	12,9 (მან.)	7 588 000 000	1378
1992 წელი, დეკემბერი	71,6 (მან.)	173 000 000	32
1993 წელი, ივლისი	347,2 (კუპ.)	352 000 000	64
1993 წელი, დეკემბერი	1834 (კუპ.)	18 000 000	3,26
1994 წელი, დეკემბერი	37609 (კუპ.)	26 000 000	4,74
1995 წელი, მარტი	31740 (კუპ.)	24 000 000	4,44
1995 წელი, ივნისი	36761 (კუპ.)	28 000 000	5,14
1995 წელი, სექტემბერი	48132 (კუპ.)	37 000 000	6,73

წყარო: ტასისის ევროპული საექსპერტო სამსახური, საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები. საწყისი მიმოხილვა. 1995 წლის დეკემბერი.

ამგვარად, კუპონის მკვეთრი გაუფასურება, ანუ კუპონებში გამოხატული ფასების საერთო დონის ამაღლება, განპირობებული იყო მისი უკონტროლო ემისიით და მისი, როგორც ერთადერთი კანონიერი საგადასახდელო—საანგარიშსწორებო საშუალების სტატუსის განუმტკიცებლობით, რამაც მოსახლეობაში გამოიწვია მისადმი უნდობლობა. შესაბამისად ყველა მის სწრაფ მოშორებას ცდილობდა, რაც ხელს უწყობდა მის შემდგომ გაუფასურებას და ფასების დონის შემდგომ ამაღლებას.

საერთოდ საქართველოში აღინიშნა ფასების დონის რამდენიმე ეტაპად ამაღლება. 1991—92 წლებში ინფლაცია ძირითადად გაპირობებული იყო ფასების ლიბერალიზაციით, ხოლო 1993—94 წლებში კი ფულის ჭარბი ემისიით და ინფლაციური მოლოდინით გამოწვეული ფულის მიმოქცევის სიჩქარის მკვეთრი ამაღლებით. ეკონომიკის სამინისტროს მონაცემების თანახმად, სამომხმარებლო საქონელზე ფასები და ტარიფები საშუალოდ გაიზარდა 1992 წელს 25—ჯერ, 1993 წელს 92—ჯერ, 1994 წელს 120—ჯერ, ხოლო 1995—წელს 57%—ით [1, გვ. 15].

1992 წელს მოხდა ფასების რამდენიმე ეტაპობრივი ლიბერალიზაცია. წლის დასაწყისიდან, ქვეყანაში განხორციელებული ფასების რეფორმის შედეგად სამომხმარებლო დანიშნულების საქონლისა და მომსახურეობის დაახლოებით 90%—ის საცალო ფასები და საწარმოო—ტექნიკური დანიშნულების

პროდუქციის 95%—ის ფასები განთავისუფლდა სახელმწიფოს ადმინისტრაციული კონტროლისაგან. მარტ—აპრილში ხორცისა და ხორცის პროდუქტების, კარტოფილისა და ზოგიერთი სხვა სასურსათო საქონლების, აგრეთვე მედიკამენტების, საწვავის, ელექტროენერგიისა და ტრანსპორტის სახელმწიფო ფასები მნიშვნელოვნად გაიზარდა. ხოლო, ამავე წლის ივნისში ლიბერალიზებულ იქნა ამ საქონელთა უმეტესობის ფასები. სახელმწიფომ კონტროლქვეშ დაიტოვა მხოლოდ ფქვილის, პურის, ელექტროენერგიისა და საზოგადოებრივი ტრანსპორტით მგზავრობის ფასები, რომლებიც აგრეთვე მნიშვნელოვნად იქნა გადიდებული 1992 წლის ბოლოსათვის [1, გვ. 48].

ფასების ლიბერალიზაციის შედეგად, 1992 წლის მარტში, წინა წლის შესაბამის პერიოდთან შედარებით, ფასები 9—ჯერ გაიზარდა.

ფასების საერთო დონის შემდგომი მკვეთრი ამაღლება აღინიშნა 1993 წლის შემოდგომაზე, რაც დაკავშირებულია კუპონის მიმოქცევაში შემოღების შემდგომ, მისი უკონტროლო ემისიით, რის გამოც ფასების ზრდამ 1993 წლის სექტემბერში 50%—იან ზღვარს გადააჭარბა. ე.ი. ინფლაცია გადაიზარდა ჰიპერინფლაციაში. 1993 წლის ბოლო ოთხი თვის განმავლობაში ინფლაციის ტემპი მერყეობდა 50—137%—ის ფარგლებში [1, გვ. 48].

ჰიპერინფლაციური პროცესი აღინიშნებოდა 1994 წლის ივნისამდე. მართალია, 1993 წლის ბოლოსა და 1994 წლის დასაწყისში იყო მცდელობები ფულად—საკრედიტო პოლიტიკის გასამკაცრებლად, მაგრამ ეს ვერ მოხერხდა, რადგანაც იმ პერიოდში სახელმწიფო დანახარჯებისა და შესაბამისად ბიუჯეტის დეფიციტის დაფინანსების ერთადერთ წყაროს ეროვნული ბანკის სესხები შეადგენდა, თანაც გრძელდებოდა ცალკეული დარგების დასაფინანსებლად შეღავათიანი კრედიტების გულუხვი გაცემა.

ფასების დონე მნიშვნელოვნად ამაღლდა 1994 წლის III-კვარტალშიც, კერძოდ, აგვისტო-სექტემბრის თვეებში, რაც ძირითადად დაკავშირებულია სტაბილიზაციის ეკონომიკური პროგრამის დაწყებასთან, რომლის ფარგლებშიც განხორციელდა სახელმწიფოს ადმინისტრაციული კონტროლის ქვეშ არსებული საქონლების ფასების შემდგომი ზრდა და მათი მიახლოება რეალურ საბაზრო ფასთან.

სტაბილიზაციის პროგრამის ამოქმედების შემდეგ, 1994 წლის მეოთხე კვარტალში ადგილი ჰქონდა ფასების დონის შემცირებას. ასე მაგალითად, თუკი სამომხმარებლო ფასების ინდექსმა სექტემბერში წინა თვის მიმართ შეადგინა 310%, ოქტომბერში უკვე შეადგენდა 91,7%—ს, ხოლო დეკემბერში კი - 92%—ს (იხ. ცხრ. 2).

ფასების ინდექსი 1994-95 წლებში, ცხრ.: 2

წლები (თვეები)	სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (%- წინა თვის მიმართ)	სამომხმარებლო ფასების ინდექსი (%-წინა წლის დეკემბერთან)
1994		
1. იანვარი	251,3	251,3
2. თებერვალი	134,6	338,8
3. მარტი	151,4	512,0
4. აპრილი	183,0	937,0
5. მაისი	143,3	1342,7
6. ივნისი	95,0	1275,6
7. ივლისი	106,1	1353,4
8. აგვისტო	170,7	2310,3
9. სექტემბერი	310,9	7182,7
10. ოქტომბერი	91,7	6586,5
11. ნოემბერი	101,5	6685,3
12. დეკემბერი	91,9	6143,8
1995		
1. იანვარი	113,1	113,1
2. თებერვალი	100,8	114,0
3. მარტი	96,8	110,4
4. აპრილი	99,0	109,3
5. მაისი	105,2	114,9
6. ივნისი	98,9	113,7
7. ივლისი	100,8	114,6
8. აგვისტო	103,3	118,4
9. სექტემბერი	104,1	123,2
10. ოქტომბერი	123,4	152,0
11. ნოემბერი	100,1	152,2
12. დეკემბერი	103,4	157,4

წყარო: საქართველოს სსდ

ინფლაციის ტემპის შემცირება გაგრძელდა მომდევნო პერიოდშიც, რაც განპირობებულია შედარებით მკაცრი ფულად-საკრედიტო და ბიუჯეტურ—საგადასახადო პოლიტიკის განხორციელებით. კუპონში გამოხატული ფასების დონე 1995 წლის ოქტომბრის წინა ცხრა თვის განმავლობაში გაიზარდა მხოლოდ 23%—ით.

1995 წლის ოქტომბერში ეროვნული ვალუტის ლარის მიმოქცევაში შემოღებამ და ერთადერთ კანონიერ საგადასახდელო საშუალებად გამოცხადებამ, საწყის ეტაპზე გამოიწვია ზოგიერთი სახის პროდუქციაზე ფასების მკვეთრი ზრდა და შესაბამისად ფასების საერთო დონის ამაღლება. როგორც აღნიშნული ცხრილის მე-2 სვეტის მონაცემებიდან ჩანს, 1995 წლის ოქტომბერში ლარებში გამოხატულმა სამომხმარებლო ფასების ინდექსმა წინა თვის მიმართ შეადგინა 123,4%, მაგრამ მომდევნო თვეებში სიტუაცია გამოსწორდა და ნოემბერ—დეკემბერში სამომხმარებლო ფასების ინდექსმა შესაბამისად შეადგინა 100,1 და 103,4 პროცენტი.

ლარის შემოღებისთანავე ფასების საერთო დონის ამაღლება გამოიწვია ფულის გამოცვლასთან დაკავშირებულმა ინფლაციურმა მოლოდინმა და ეროვნული ვალუტისადმი კუპონის „ერაში“ ნდობის შერყევამ. ყველა ის სამეურნეო გარიგებანი, რომლებიც ხორციელდებოდა რუსული რუბლის მეშვეობით და დოლარებში განსახორციელებელ სამეურნეო გარიგებათა მნიშვნელოვანი ნაწილიც, ლარის მიმოქცევის სფეროში მოექცა. ამ პროცესმა გამოიწვია მოსახლეობის განკარგულებაში რუსულ რუბლებში არსებული დანაზოგების ძირითადი ნაწილის ლარებში გადახურდავება, რამაც საწყის ეტაპზე განაპირობა ლარებში არსებული ფულადი მასის მეტობა სასაქონლო მასასთან შედარებით და გამოიწვია ფასების მომატება, რადგანაც ეროვნული ვალუტისადმი მემკვიდრეობით მიღებული უნდობლობის გამო ლარების მთელი მასა მოექცა სამეურნეო გარიგებათა სფეროში: ცხადია, რომ ეროვნული ვალუტისადმი ნდობის გამტკიცებამდე ლარებს ხელზე დიდხანს არავინ გააჩერებდა.

დამოუკიდებელ საქართველოში ერთდროულად გამოვლინდა, როგორც მოთხოვნის ინფლაცია, აგრეთვე დანახარჯების ინფლაცია. ინფლაციის გაღრმავებაში განსაკუთრებული როლი შეასრულა უცხოეთიდან იმპორტირებულმა ინფლაციამ, რომელიც მისი გამომწვევი მიზეზებისაგან დამოკიდებულებით, ხან მოთხოვნის ინფლაციის სახეს ღებულობდა, ხან კი დანახარჯების ინფლაციისას.

მოთხოვნის ინფლაცია ჩვენთან ძირითადად გამოწვეული იყო ფულის ჭარბი ემისიით. ფული ჭარბი ემისიის არხებს წარმოადგენდა:

1. შემოსავლების შემცირების პირობებში სახელმწიფოს მზარდი დანახარჯების დასაფინანსებლად ბიუჯეტური ემისია. ე.ი. მთავრობა ხარჯავდა მეტ თანხას, ვიდრე ბანკებში აქტივზე ჰქონდა. აქტივზე მყოფ თანხებზე დანახარჯების გადამეტება ბანკებში ტარდებოდა ნითელი ხაზით. 1995 წლის 14 ივლისიდან ბიუჯეტის ყველა ანგარიში გადატანილ იქნა ეროვნულ ბანკში და მთავრობას ჩამოერთვა აქტივზე მყოფ თანხებზე მეტის დახარჯვის უფლება.

2. ეროვნული ბანკის ემისია, რომელსაც იგი მიმართავდა სხვადასხვა მიზნებისათვის, განსაკუთრებით კი შეღავათიანი კრედიტების გასაცემად.

3. ყოფილი სახელმწიფო კომერციული ბანკების

ავტომატური ოვერდრაფტი, რაც ამ ბანკებს საშუალებას აძლევდა გაესესხებინათ უფრო მეტი თანხა, ვიდრე აქტივზე გააჩნდათ. ეს კი ხელს უწყობდა ინფლაციის გაძლიერებას. 1994 წლის პირველი ოქტომბრიდან კომერციული ბანკები გადავიდნენ საკორესპონდენტო ანგარიშებით მუშაობის რეჟიმზე.

4. საპენსიო ფონდის ხაზით ემისია, რომელიც ხორციელდებოდა ბიუჯეტური ემისიის ანალოგიურად.

5. კავშირგაბმულობის სამინისტროს ემისია, რომელსაც იგი ახდენდა უცხოეთიდან, ძირითადად ყოფილი საბჭოთა კავშირის რესპუბლიკებიდან, უნაღდო ანგარიშსწორების სახით, გადმორიცხული თანხების განაღდების გზით.

ზემოთ აღნიშნული ემისიები იწვევდა უნაღდო ანგარიშსწორების მოცულობის მკვეთრ ზრდას და უნაღდო ფულის შეღწევას ნაღდი ფულის ბრუნვის სფეროში, რადგან ეროვნული ბანკი იძულებული იყო, ეროვნული მეურნეობის ყველა სფეროში უნაღდო ფულის შეღწევის გაადვილების მიზნით, მოეხდინა ნაღდი ფულის ემისია. უმთავრესი კი ის არის, რომ ემისიის ზემოთ აღნიშნული სახეები ხელს უწყობდა უნაღდო და ნაღდი ანგარიშსწორებების ერთობლივი მოცულობის მკვეთრ გადიდებას და შესაბამისად ფასების საერთო დონის ამაღლებას.

ერთობლივი მიწოდების შემცირებით განპირობებული ინფლაცია საქართველოში გამოიწვია:

1. ენერგორესურსებზე და სხვა ნედლეულზე ფასების ამაღლებამ.

2. არსებული სამეურნეო კავშირების მოშლით გამოწვეულმა ერთობლივი მიწოდების შემცირებამ.

3. დასაქმებულთა შრომის მწარმოებლურობის შემცირებამ.

4. კრიმინოგენური სიტუაციის გაუარესებით გაპირობებულმა ერთობლივი მიწოდების შემცირებამ.

5. კონკურენციული გარემოს არარსებობამ.

დანახარჯების ინფლაციის წარმოქმნაში და განვითარებაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა სათბობო—ენერგეტიკული რესურსებისა და სხვა ნედლეულის იმპორტის გაძვირებამ, რაც გამოწვეული იყო მათ მწარმოებელ ქვეყნებში (ძირითადად ყოფილ სსრკ რესპუბლიკებში) ფასების ლიბერალიზაციით. იმპორტულ ნედლეულზე ფასების ამაღლებამ გამოიწვია მათი მეშვეობით წარმოებული პროდუქციის გაძვირება. ამიტომ დანახარჯების ინფლაციის მიზეზს, ამ შემთხვევაში, წარმოადგენს ნედლეულის შემოტანის მეშვეობით იმპორტირებული ინფლაცია.

ამგვარად, ინფლაცია საქართველოში გამოწვეული იყო მიზეზების მთელი რიგით, მაგრამ მისი გამკაცრება და ჰიპერინფლაციაში გადაზრდა ძირითადად გაპირობებული იყო ბიუჯეტის დეფიციტის დასაფინანსებლად და შეღავათიანი კრედიტების გასაცემად განხორციელებული ფულის ჭარბი, უკონტროლო ემისიით და ინფლაციური მოლოდინით განპირობებული ფულის მიმოქცევის სიჩქარის გადიდებით.

საქართველოს მაგალითი კიდევ ერთხელ ადას-

ტურებს საყოველთაოდ აღიარებულ მონეტარისტულ თვალსაზრის, რომლის თანახმადაც ინფლაცია, განსაკუთრებით კი ჰიპერინფლაცია, ფულადი მოვლენაა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების 1996-2000 წლების ინდიკატური გეგმა. საქართველოს ეკონომიკის სამინისტრო. თბ., 1996წ.

2. ტასისის ევროპული საექსპერტო სამსახური. საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები. კვარტალური მიმოხილვა, პირველი კვარტალი, 1997წ.

3. ტასისის ევროპული საექსპერტო სამსახური. საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები. კვარტალური მიმოხილვა, მეორე კვარტალი, თბ., 1997წ.

4. ტასისის ევროპული საექსპერტო სამსახური. საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები. საწყისი მიმოხილვა, მეოთხე კვარტალი, თბ., 1995წ.